

Des de la transició les dones i homes adults hem recuperat els drets polítics i a les ciutats conviu avui una ciutadania molt plural. Les investigacions de l'equip de la UAB dirigit per Amparo Moreno Sardà han revelat que la premsa diària, no ha donat compte de totes aquestes transformacions socials; al contrari, s'ha anquilosat en una mirada informativa androcèntrica restringida als barons adults que actuen en els centres de poder, s'ha deshumanitzat i ha expulsat la majoria de dones i homes com a subjectes actius del debat públic. Potser per això ha perdut interès i credibilitat.

De qui parlen les notícies dels diaris?

Amparo Moreno, Núria Simelio,
Alfonso Buitrago i Florencia Rovetto

En les últimes dècades s'han produït canvis decisius en els drets polítics i en les relacions entre una ciutadania cada dia més plural. Paral·lelament els diaris, tradicionalment instruments imprescindibles del debat públic, han perdut lectors especialment entre les dones i la joventut. S'ha atribuït aquesta crisi a la competència de les noves formes de periodisme a la televisió i a Internet.

Per la nostra part, ens hem preguntat per les explicacions que ha donat la premsa sobre aquests canvis socials: les notícies s'han transformat alhora que ho han fet les relacions entre dones i homes de diferents edats, procedències i condicions socials? I també, quins periòdics són més sensibles a explicar aquests canvis i quins manifesten més resistència? Ha col·laborat la premsa al debat públic per adequar la democràcia a les necessitats de la ciutadania plural?

Les nostres investigacions posen de manifest que la premsa diària, en lloc de donar compte de tot aquest seguit de transformacions socials, s'ha anquilosat en un enfocament androcèntric que bàsicament se centra en els homes adults que controlen els centres de poder, s'ha deshumanitzat i ha expulsat bona part de dones i homes com a subjectes actius del debat públic.

Tot això pot anar molt lligat a la pèrdua d'interès i credibilitat que pateix la premsa diària.

Aquest diagnòstic és el resultat d'aplicar la metodologia formulada per Amparo Moreno Sardà a *La mirada informativa* (Bosch, 1998). Es tracta de quantificar la distribució de la superfície d'un exemplar entre les diferents unitats (notícies, opinions, anuncis...) responent a cinc preguntes bàsiques: qui enfoca a quines dones i homes, en quines actuacions i en quins escenaris, utilitzant quines fonts. En definitiva, de qui parlen les notícies? I com parlen?

Considerem que el nombre d'unitats i la superfície que se destina als diferents protagonistes posa de manifest la qualitat humana de la informació en relació amb la societat a la qual fa referència.

Per facilitar que qualsevol professional o persona interessada pugui aplicar-la a informacions pròpies o alienes, l'hem sintetitzat en el Test ADSh, que permet avaluar l'amplitud i la diversitat de dones i homes als quals s'enfoca com a protagonistes, i la sensibilitat humana amb la qual són tractats. La principal dificultat és que ha de partir de l'autocrítica dels mateixos hàbits de pensament que hem assumit com a professionals de la informació i de l'acadèmia, ja

Un equip d'investigadors de la UAB ha analitzat les notícies que surten a la premsa escrita. Foto: Sergio Ruiz.

que condicionen el que considerem notícia, i a qui valorem com a protagonista actiu o passiu.

DESHUMANITZACIÓ

La tesi doctoral realitzada per Núria Simelio sobre la premsa diària des de la transició ens han permès advertir, en primer lloc, que malgrat les diferències ideològiques, totes les capçaleres (*La Vanguardia*, *ABC*, *El País*, *El Correo Español-El pueblo Vasco*, publicats el primer divendres de febrer de 1974, 1979 i 1984), comparteixen l'enfocament als mateixos protagonistes fent les mateixes actuacions i en els mateixos escenaris.

Les dones reben molt poca atenció, tant pel nombre d'unitats com per la superfície redaccional: la major presència correspon a l'exemplar

analitzat del diari *ABC* de 1984, amb deu informacions que ocupen el 6,4% de la superfície redaccional. I apareixen realitzant activitats artístiques i esportives, com a víctimes, delinqüents o "senyores de", amb qualificacions sobre les seves carac-

Un estudi conclou que la premsa diària té una mirada androcèntrica, insensible a les transformacions polítiques i socials

terístiques personals (simpatia, bellesa...), però no com a representants públics. Contràriament, els barons identificats amb noms i cognoms que gestionen el poder polític, econòmic, cultural, esportiu..., reben molta més atenció en informacions que ocupen sempre més del

25% de la superfície redaccional, com si la política continués sent un reducte exclusivament viril. L'atenció a aquests barons, però, s'ha reduït a mida que s'ha incrementat cap a uns altres protagonistes que hem agrupat com a "no humans", presents a més del 50% de la superfície redaccional: institucions, companyies econòmiques, partits polítics, entitats, conceptes i dades abstractes apareixen com a subjectes que "fan", "diuen" i "prenen decisions" que semblen inapel·lables.

La suma dels homes adults i de les institucions amb les quals es relacionen permet parlar de la persistència d'una mirada androcèntrica, insensible a les transformacions polítiques

Les recerques

La tesina de Núria Simelio Solà (2001) sobre la premsa diària durant la transició, amb el suport del Col·legi de Periodistes, va ser la base de la investigació sobre la representació de les relacions entre dones i homes entre 1974-2004, finançada per l'Institut de la Mujer, de la qual s'han derivat altres tesines i tesis doctorals llegides al Departament de Periodisme de la UAB, els resultats de les quals es presenten en aquest article:

Simelio Sola, Núria (2006), *Prensa de información general durante la transición política (1974-1984): pervivencias y cambios en la representación de las relaciones sociales*, tesi doctoral.

Vargas Carrillo, Maria Soledad (2006), *Estilos de vida, ética y estética en los dominicales de los diarios ABC, La Vanguardia y El País (1974-1999)*, tesi doctoral.

Buitrago Londoño, Alfonso (2006), *De las 5W y 1H a las 5Q. Diferentes aplicaciones del Test ADSH*, treball de doctorat.

Rovetto Gonem, Florencia (2006), *La representación del trabajo de las mujeres en la prensa (1984-2004)*, treball de doctorat.

Moreno Sardà, Amparo; Buitrago, Alfonso; Rovetto, Florencia (2006), *Guia per a humanitzar la informació*, finançada per l'Institut Català de les Dones, Icaria (propera publicació).

Foto: Josep Cano

Els estudiosos critiquen que determinats actors socials queden exclosos de les notícies.

i socials. I també, de la deshumanització de la informació: el pes de les entitats i les abstraccions va en detriment dels col·lectius de dones i homes que ocupen cada vegada menys espai i, a més, reben un tractament negatiu, com a víctimes, amenaces o anècdotes.

Certament, totes les explicacions són

el resultat d'enfocaments parcials de la realitat. Caldrà tenir en compte, però, que la premsa diària va oferir una visió molt restrictiva dels canvis socials i polítics que es van produir des de la transició, alhora que va menysprear la majoria de dones i homes com els subjectes actius que la llei reconeixia.

Paral·lelament, a partir de la tesi realitzada per M. Soledad Vargas, hem observat que les mateixes capçaleres oferien als seus lectors i lectores, en els suplement dominicals, un ventall més ampli de protagonistes representant nous estils de vida i nous models ètics i estètics relacionats amb les noves formes d'acumu-

Els dominicals dels diaris ofereixen un discurs diferent, ja que ofereixen una representació simbòlica de les promeses dels paradisos de consums

lació de riquesa que permet gaudir de la societat de consum.

Per la seva part, els diaris juntament amb els respectius dominicals ofereixen, així, un doble discurs: el d'una informació diària que allunya a la majoria de la població del debat i la participació política, reservant-la a les minories que gestionen les institucions i entitats d'una forma cada vegada més deshumanitzada; i el dels dominicals, que ofereixen una representació simbòlica de les promeses dels paradisos de consum accessibles només a les dones i homes que puguin pagar els preus establerts, i dels inferns de la marginació.

Resulta imprescindible modificar les rutines sobre el que es considera notícia i sobre l'enfocament i el tractament de la realitat social

LA CIUTADANIA INVISIBLE

Aquestes conclusions ens han portat a aprofundir amb mostres més recents, titulars, textos i elements gràfics. Hem comprovat la persistència de les rutines androcèntriques, que privilegien els homes que ocupen les institucions públiques i a algunes dones homologades, i la deshumanització de la informació derivada del desplaçament de l'aten-

ció cap a les institucions i abstraccions, sens dubte relacionat amb el paper que hi juguen els gabinets de comunicació.

Les imatges, i la comparació entre les notícies publicades a les portades i a les respectives continuïtats a l'interior dels exemplars posa de manifest una major amplitud i diversitat de

protagonistes i alguns canvis en la sensibilitat humana que es posa de manifest en el tracta-

ment. Això no obstant, la ciutadania plural, en la seva diversitat, no apareix gaire com a subjecte actiu del debat públic, amb els drets que la llei reconeix o que s'han de reclamar.

Aquestes rutines afecten tots els periodistes, dones i homes, segurament perquè les decisions que es prenen en el procés de producció de les notícies i en la consideració del que és o no és notícia posen de manifest hàbits i posicions socials professionals.

En conseqüència, doncs, resulta imprescindible modificar totes aquestes rutines sobre el que es considera notícia així com sobre

l'enfocament i el tractament de la realitat social que s'està donant.

Aquest ha estat l'objectiu de vali-

dar el Test ADSH com una eina fàcil d'utilitzar tant per qualsevol professional o per les persones que estan interessades en millorar la qualitat de la informació, i de la Guia per humanitzar la informació, realitzada per Amparo Moreno, Florencia Rovetto i Alfonso Buitrago amb el suport de l'Institut Català de la Dona (2005) i que ens proposem experimentar en propers tallers.

Reptes i debats de la professió

El 14 de desembre de 2006, a l'Aula Magna de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB, es va celebrar el II Simposi sobre Periodisme i Ciutadania Plural: problemes, rutines i reptes, en el qual van participar estudiants, investigadors de diferents universitats, periodistes i directors de diaris de pagament i gratuïts.

El Simposi va ser inaugurat per Dolors Riva vicerectora d'Ordinació Acadèmica, David Vidal en representació del degà, Enric Frigola, del Col·legi de Periodistes, i Amparo Moreno, coordinadora de l'acte. L'objectiu del simposi era obrir un debat entre altres professionals de l'acadèmia, dels mitjans i estudiants, sobre la possible relació entre la manca d'interès que desperta avui la informació general entre el públic lector, i el dèficit en la qualitat de la informació. Entre els problemes, es va parlar de la pressió de les empreses i de la precarització de la professió, així com de les rutines professionals que cal canviar.

Especialment viu va ser el debat al voltant dels reptes de la premsa en la taula que va reunir els directors d'*El Periódico de Catalunya*, Rafael Nadal; l'*Avui*, Vicent Sanchís; Felipe Villa, d'*El Hispano*; Cristina Fallaràs, subdirectora de d'*ADN*; Toni Ayala, de *20 Minutos*, edició Barcelona; i els redactors en cap Albert Gimeno, de la secció *Vivir de La Vanguardia* i Xavier Gual, de *Metro Directe*.